

MINDENKI A MAGA SZEREPÉT JÁTSSZA

IVAN IVANJI

Akkor ijedség támadt benned. Hirtelen fölmerült valahonnan. Például megijedhet az ember, ha váratlanul felugat egy kutya. Vagy ha egyszer csak megmozdul valami a nyakán — valami bogár talán. Ha a fű a lába alatt minden előzetes figyelmeztetés nélkül hirtelen megzizzen. Az ember megijed a puskától, a fogorvos készülékétől, egy vizsgától. S mindez érthető. Megmagyarázható. Százszor rosszabb, ha ha az ijedség kiszorítja belőled a lélegzetet, iszonyat kúszik be a mellkasodba, utat talál a bordák között. Szíved megremeg — durva ököl szorításában a madár. S csak néhány pillanat múlva érzed, mintha ájulatból térnél magadhoz, mintha ismeretlen, sötét mélységből bukkannál elő, s mialatt lélegzethez jutsz, újból feltámadnak benned az első világos gondolatok, értelmű felbecsüli környezeted tárgyait, de most ez sem sokat használ, mert az ijedséget nyomon követi ikertestvére, a szégyenkezés. S te új helyzetet állapítasz meg. Az ijedség után. Ellenintézkedéseket is teszel, ha az ijedség okát nem ismered. Megelégedett vagy, ha sikerül el nem futnod, tekintet nélkül az ijedség okára. Sőt még büszke is vagy, ha környezetednek még arra sem volt ideje, hogy bármit is észrevegyen rajtad, még azt sem, hogy elsápadtál. Mivel az ijedség olyannyira váratlan volt és erős. S ha az ijedség valóban hirtelen jött, a melledben támadt szakadékokat semmi sem képes betemetni, áthidalni.

A gépkocsi elment. Gyors, sietős üdvözlésváltások a sötétségben. Minden úgy látszott, mintha a legnagyobb rendben lett volna. Az elhagyott barikádtól a szálloda bejáratáig mindössze vagy száz lépés maradt hátra a kivilágítatlan, szűk utcán keresztül. Tudod, ott találod az üvegportált, melyet belülről két-három pokróc borít, a hallban meleg van, az emberek a portáspult előtt csevegnek, a rádió szól, minden bizonyal könnyű keringőket játszik. Már hetedik napja keringők, operaáriák visszhangoznak végig a szállodában, a folyosókon, a szalomban, az étteremben, evőeszközök, tányérok zörögnek, mindenfelől zsi bongás, beszélgetés, pincérek suhannak ide-oda, csak éppen kevésbé udvariasak, mint máskor, s a zaj csak akkor hallkul el, ha a rádiómuzsika megszűnik, s a bemondó ideges hangon híreket olvas fel, rendelkezeteket, nyilatkozatokat vagy felszólításokat a megadásra. Olyankor még az ezüstkések és -villák is a szálloda régi monogramjával ékeskedő, súlyos porcelánon maradnak, s mindenki észreveszi, hogy az

étel rossz, egyáltalán nem méltó környezetéhez. Legjobb esetben áporodott gulyás. S a kenyér száraz. S miközben az átellenes falakról fémesen, és sokszoros visszhanggal verődnek vissza a hírek, az emberek összenéznek. A véletlenül mellettük ülő szomszéd arcáról azt olvasják le, hogy gazdája bizonytalan, nem érzi magát biztonságban, s hogy ijedséget váltanak ki belőle az októberi éjszakából idehallatszó puska-lövések, hogy éhes és aki látja, szintén az. S hogy odafönn a szobában kétszersülted van, meg szardíniád, oszokoládéd, sajtod, Gavrilovié-szalámid. Szilvapálinkád. Hazai elemőzsiával vagy felszerelve ebben az idegen világban, s feltámad benned a kívánság, hogy valamiképpen odajuss meleg oázisodhoz, ennek az ismeretlen városnak az éjszakájában, Ott minden megvan, ami az embert lecsillapíthatja.

A bejárathoz, ami ebbe a másik világba vezet, még vagy száz lépést kell tenned a sötétben.

Tán csak nem félsz a sötétől? Hiszen még gyermekkorodban sem féltél tőle. Akkor sem pityeredtél el, ha szüleid magadra hagytak. Összegombolyodtál a paplanod alatt és egykettőre kiépítetted a magad tökéletesen meleg világát. Az ördögbe is, hát akkor miért épp most, épp itt érezkedtek meg az idegeid? Sírhatnédok van, egyedül vagy, szűk utca húzódik előtted. Halotti csend. Sehol egyetlen fény sugar. Fölötted a homályos őszi égbolt. A hátad mögött barikád. Nincs erőd, hogy a lábadat mozdítsd. Tegnap aránylag higgadtan szaladtál a géppuska-tűzön át. Nem volt kellemes, gyűlöletes volt a gondolat, hogy esetleg ostobán elpusztulhatsz ebben az idegen országban, idegen harcban, amelyet nem értesz egészen, a szíved vert ugyan, de a tested tökéletesen engedelmeskedett akaratom parancsszavának. Most senkid sincs a közelben. Talán valaki képes arra, hogy elsüsse a fegyverét — ott rejtőzik valahol, valamelyik sötét ablak mögött. Ez azonban nem hihető. Ez a nyugodtabb környékek egyike itt, Budapesten. Az utóbbi napokban többször is puskatűzbe kerültél. Megfeszült idegekkel, testedben az izgalom és erőfeszítés könnyed remegésével. De ezt is el tudtad viseini. Azt is, hogy megismételd. A sötétség és a csend iszonya azonban megújíthatatlan.

Ismered a mesét az emberről, aki elindult, hogy megtudja, mi a félelem. Most te vagy az. Azért jöttél, hogy a harcot lásd. Jöttél, hogy lássad, vajon félsz-e? Hogy vajon bátor vagy-e, emberke? Ezt nem tudhatod meg, ha felkúszol az Alpok meredek sziklafalaira, ha hidak tetejéről a folyóba ugrasz. Nem tudod, vajon hős lett volna belőled, ha négy vagy hat esztendővel előbb születsz. Vajon akkor a helyes oldalra álltál volna? Aminthogy abban reménykedsz: igen. Bizonyíték nincsen. Nem könnyű dolog fiatalnak lenni egy olyan országban, amelyben legendák élnek. A győzelem után. Körülötted mindenütt harcosok. És a dicsőségük. — Te pedig elkéstél, reménytelenül elkéstél egyetlen életedben. S túl könnyű azt mondani: túl fiatal voltam partizánnak, különben nem maradtam volna el mögöttük egyetlen lépésnyire, egyetlen puska-lövésnyire sem. Még ahhoz is túlságosan olcsó ez, hogy egészen végiggondold. Semmiféle önkéntes munkával és semmiféle kitűnő bizonyítvánnyal — mert erre korlátozódik szereped — ezt helyreütni nem tudod. A jelszavak tüstént untatják az embert, míhelyt megkívánják s a falra tűzik őket.

Vajon a háborús hősök — esetleg pont a legértelmetlenebb órában — úgy érezték, hogy félelmükben nem tudtak száz lépésnyire szaladni, azért, mert sötétség van, mert csend van s mert egyedül vannak? ...

A szíved túl hangosan dobog. Valaki meghallhatja. Azt gondolja: mit keres egy óra a barikádokon? Hány perce állsz már anélkül, hogy mozdulnál? Mikor ment el már a nagykövetség autója, erős fényszóráival, amelyek erősebbek az éjszakánál? Itt hagyott téged, és magával vitte a zászlódat, amely itt semleges — megfélemedkezel arról, hogy a sötétségben ez a zászló is fekete —, itt hagyott az a gépkocsi — élő-lény a sziklasivatagban, bátya, amelyben biztonságban érezted magad, a szálló közelében. A barikádokon nem tudott átugrani. Csupán száz lépés. Senki sem fog rád lőni. Te jugoszláv újságíró vagy, téged senki sem gyűlöl. Legfeljebb olyasvalaki lehet, aki maga is fél, mint ahogy te is lőnél, ha valami megmozdul a közelben — ha fegyvered volna. De neked nem szabad fegyvert viselned, mert semleges vagy. Eredj a szállóba, ott meleg van. Világosság.

Ez ágyúlövés volt. Egészen messze. Talán száz méternyire, talán öt kilométerre, ezt a csalékony városban még egy tapasztalt tüzér sem tudja biztosan megállapítani. Egyébként az éjszaka tökéletesen csendes. Te a háború után voltál a tartalékos tiszti iskolában, most arra emlékszel, meleg macedóniai nyárdélutánok járnak az eszedben, por — valamiképp rothadó paradicsom jut az eszedbe, de miért éppen az, miért? Meg a tüzérkapitány jut az eszedbe, aki a különféle fegyvereket magyarázgatta. Unottan. Nem tudod, hol dörög el most az ágyú másodszer is, azt sem, hogy milyen, azt sem, hogy miért. Rád nem ágyúval lőnek, de most erőre kapsz és elindulsz a szálló felé, nyugodtan, sietősen, de semmiképp sem futva. Sőt, az ajtó előtt még meg is állsz. Így. Nagyot lélegzel. Az akaratodat próbálgatod: most tudnák, még vissza is tudnék sétálni a barikádhoz, szép ez az éjjel, semmitől sem félek, a séta azonban mégiscsak bolond dacoskodás lenne, semmi értelme. Jól érzed magad. Hol a félelem? Nyugodtan lenyomod a kilincset, fölemeled a pokrócot. A hall. Nagy megkönnyebbülés áraszt el, mint langyos zuhany fánasztó út után. Világosság, beszélgetés, zsongás, mindannyian a bejárat felé néznek. No és aztán! A rádióban halk zeneszó.

A szálloda lakói. Az események készületlenül érték, meglepték őket. Mi lesz? Ez a kérdés lebeg minden tekintetben. Egy kis ijedség, sok tiltakozás: miért épp most történik mindez, amikor én itt vagyok? A portáspáholyban sportruhás férfiak, rövid vadászkabátban, vállukon puská, karjukon háromszínű szalag, egyikük mellén és hátán szíj van átvetve, benne golyók. Egy lány van velük, szűk sínadrágban, szürke zubbony, kék svájci sapka. Nem ismersz rá mindjárt. Még fáradt vagy az átélt iszonytól, mintha elverték volna, mintha túlságosan soká merültél volna a víz alá, ha csak egy kicsit maradsz még a víz fenekén, soha többé nem merülsz fel. De mindannyian észrevették, hogy valaki belépett, valamennyien az ajtó felé fordultak — feléd —, és a lány is feléd fordult.

Nyomban ott hagyta a csoportot, hogy hozzád közeledjék, már mesziről nyújtotta a kezét, magabiztosan — fél évvel ezelőtt nem ilyen volt —, egy cseppet sem törődik azzal, hogy ez itt most színpadi jele-

net, hogy a többiek, kettőtökön kívül — közönség, s hogy mindez most még túlzott is. Kétségkívül bátorság és férfiaság is kell ahhoz, hogy így közeledjék feléd, mint ahogy most Éva közeledik. Több, mint amennyi ahhoz kellett, hogy az ember a sötétségben a barikádtól a szállóig menjen — mert odakünn az éjszakában nincs számtalan sok kísérő tekintet. Szája kissé nyitva, ez az a gyermekes vonás az arcán, amelyet jól ismersz s most még nagyobb ellentmondásban áll mindazzal amit rajta látsz, ezzel a férfias sportöltözékkel.

— Te honnan csöppensz ide? — kérdezi. — Egyébként mit csodálkozom? Itt laksz?

— Igen.

— Várj csak! — Visszamegy a csoportjához. Te leveted a felöltödöt. Az ijedség feledésbe merült? Nem. De egészen elfojtottad. Jóleső meglepetéssel és kíváncsian nézed, amit Éva valami parancsot ad a fegyveres férfiaknak, akik a felkelőt játsszák. Vagy a gyilkost. Mindenképpen azt gondolják, hogy hősök. A legidősebbnek még nagy bajusza is van, negyvenéves, vadászkalap. Úgy látszik, felháborodik. Nem hallod, Éva halkán beszél, de sokatmondó, széles mozdulatai vannak. A vadászkalapos ember pisztolyt ad neki, a lány hanyagul nadrágja hátsó zsebébe süllyeszti. S a fegyveresek elvonulnak. Melletted haladnak el. Közülük csak az egyik pillentli meg ujjával a kalapja szélét. Tekintete nem a legbarátságosabb. Te időközben egy fotelbe ültél, erődöt összeszedted, s most udvariasan felállsz, mert Éva hozzád lépett.

— Te valami új Robin Hood vagy efféle lettél?

— Hol beszélhetnénk nyugodtan egymással?

— A szobámban, ha nem feszélyez... — Fél évvel ezelőtt már szeretted volna egy hotelszobába vinni ebben a városban, akkor nem ilyen hidegen nézett rád, hanem kissé szerelmesen, de akkor nem mert: tudod, a portás nem szólna semmit, te külföldi vagy, én azonban újságíró szeretnék lenni idehaza, nem szabad... s akkor nem harminc ember tekintete tapadt mindkettőtökre.

— Jó. Van valami falatozni valód? Majd meghalok az éhségtől.

— Van — válaszolod s már oda is lépsz a portáshoz. — Kérem a kulcsot!

Csodálkozó tekintetek sorfala közt mentek a lifthez. Még be sem léptetek a nevelésügyi üvegkálykájába, máris mindenfelől a portáshoz tódulnak s kérdezgetik, ki vagy te s kicsoda az a lány. Rendben van. A szálloda folyosói néptelenek. Akár ellenforradalomnak, akár felkelésnek, avagy egyszerűen eseményeknek nevezed is mindazt, ami körülötted történik, az azonban biztos, hogy a szállodai személyzet ellenőrzése ellanyhult. Egy kerek asztal és a bőr karosszékek közti mélyedésben halomnyi szennyes ágynemű, a padló hamutálcákkal teli. Ajtót nyit, felkattantod a villanyt, az ablakot este óta elsötétítették, beengeded a lányt, az ajtót bezárod magad mögött. Mit kell most tennünk, beszélgessünk vagy táncoljunk, kérdezed magadban. Éva szája, mint mindig — vagy újra —, egy nagyon picit nyitva van. Kicsiny, de nagyon szabályos fogai vannak. Hosszúkás, kissé duzzadt ajka. Mindent látod.

— Csókolj meg! — mondja, mintha valami nem fontos és unalmas dolgot parancsolna, mintha azt a járórt már begyakorolt feladattal bízná meg, vagy mintha kutyát kergetne le a diványról, nem sok állhatatossággal. A szeme mást mond. Ég talán? Némán hozzálépsz, átkarolod, megfogod a vállát, megcsókolod, nem csupán miatta vagy izgatott, hanem minden miatt, ajkai közé fojtanád a hozzád méltatlan, utcai ijedséget. Egyik karod a nyaka köré fonod, amely oly karcsún hajlik elő a gyapjúdzsömperből, másik kezed végigsuhan a ruhája szövetén, le a hátán, s amikor a kabátja alá akarod bújtatni, hogy közelebb jusson a testéhez, a nadrág hátsó zsebében valami fémet érzel, először nem tudod, mi az, aztán észbekapsz, elmosolyodsz, kijózanodsz, megállsz. Kihúzd zsebéből a pisztolyt.

— Amazonnal még sosem csókolóztam. Mit akarsz ezzel a játékszerrel? Nem kisgyerekeknek való. Valakit még megsebezhetsz vele.

— Ezek az idők sem kisgyerekeknek valók. Nem vitam elég óvatos, amikor elhatároztam magam, hol és mikor szülessék.

Maga dobja le a kabátot a testéről, a dzsömper sárga, szűk, eloltja a lámpát, és olyan hevesen veti magát a karomba, ami ismét inkább gyermekes, mint nőies — aminthogy egy küssé mindig nyitott szája is gyermekes. Átveszed a vezetést az ölelkezésben, s most öreg vagy, akár a tenger, biztos, mint az erdő. És mindent tudsz. Észrevétlenül az ágyhoz vezeted, lassan, mintha nem tudnátok, hová mentek, tudod: azt szeretnéd, hogy visszatérjen a nyárba, amelyet felév előtt töltöttek ugyanezen a földön, a Duna mellett, a városban, amely olyannyira elütött a maítól. Az ágy bontatlan, de egészen beleszédülsz a csókba, s amikor ott vagy a halántéka fölött, érzed, hogy a haja sós ízű és nyirkos, s hogy sír, hangtalanul sír, de végtelenül omló könnyek közepette, és te feliszod csókjait.

A nyár soha többé meg nem újulhat. Végtelenül sokat táncoltatok első éjszakátokon — s nagyon keveset ittatok, egy bárban, a folyó fölött, amelyben egy öreg nő zongorázott és énekelt hozzá rekedten, de nagyon szépen, nagyjából igazi néger melódiákat. Akkor tervszerűen s átkozottul férfias képmutatással láttál neki, hogy meghódítsad — az egyetemi hallgatónő kumaradt egy idegennel. Ugyan mit, ez csak annak jele lehetett, hogy beleegyezik, de mégsem volt biztos. A szállodában elfogadta a vacsorát, de a szobába már nem ment föl veled, jó ürüggyel csak a riadt kis nőtény tekintetét adta neked. S mikor tánc közben egészen hozzád simult, keblével, arcával, combjával hozzád tapadt, te csak úgy mellékesen megkérdezted: hol laksz, hogyan élsz? — ez durvábban sikerült, mint gondoltad. Tréfásan mesélt a budapesti lányokról: kapukulcs csak a házfelügyelőknél van, s ezért azt mondják, a fiatal pesti lányoknak tíz óra előtt kell lefeküdniük: miért? Azért, mert tíztől tizenegyig már fel is kell kelniük és haza kell menniük, mert tizenegykor kapuzárás! s te nem tudtad, vajon ez frivol ártatlanság-e, avagy a mozdulatainak kell hinned, amelyek öt évszázaddal idősebbek az ajkainál. Aztán az éjszaka végéig a Duna-parton sétálgattatok, egészen a part szélén, és senkivel sem találkoztatok. Azon a nyáron. S minden sötét árnyékban csókolóztatok. Márpedig minden éjjel rengeteg sok sötét árnyék van a Duna mellett. Sok híd van Budapesten, s minden egyes híd alatt gyalogösvény halad át s

részben alagút is, s a legrégebbi hid alatt a Lánchíd volt ez — a folyó illatát érezted —, már nem tudtad tovább túrtörtetni magad, s egyszerűen birtokba vették a lányt, csak úgy állva, mint ahogy a regényekben olvastad, hogy a bakák így szokták ezt tenni a cselédlányokkal a sötét kapualjban, s mint ahogy azelőtt még soha nem tetted, sőt nem is tudtad, hogy ez lehetséges, s hogy ez nem mese és nem pusztá felvágás. Nem tudtad, hogy mindez ilyen egyszerű és meg-hitt lehet, anélkül, hogy egyetlen szó esnék a szerelemről, s aztán úgy folytattad vele a sétát, mintha ketten egy lény volnátok. Az iskolában valaha — ki tudja, mikor, minden bizonnyal nagyon régen — távlatot szerezteél s tanulságokat a kötelességről és büntetésről, de akkor azzal fizetted a tandíjat, hogy elvesztetted álmaidat és elfeledted a mesét, amit most ismét megtaláltál ennek a lánynak a hajában és a hullámok ritmusában, amelyek valahol alattatok a part szélén csobogtak. Arra gondoltál: Belgrádban minden egyes parkban tudod, hol van egyik vagy másik megbúvó pad, azon a nyárárszakán azonban nem tudtad, hová is menj az ismeretlen városban, megkérdezni nem merted, de nem is volt kit kérdezned, mert ez a lány egészen odaadta magát neked, s biztosan nem is válaszolt volna mást, mint csókra csókkal, s tested minden mozdulatára testének mozdulatával. A harmadik hídon át azonban megtaláltad a Budára vezető utat, s ott elvitted őt egy romos épület mögé, és fűre találtál. Ez már más illat volt és élesebb s jobban ismert illat. Nem tudtad, honnan ismered. Fű, mondogattad egyszerűen. S ő így szólt: te a fűvet látod, de én egész idő alatt a csillagokba néztem, csak éppen most nincs sok belőlük. S csak akkor értetted meg, hogy ez a lány álmodozó, s hogy tej csordult túl az éjszaka sötétjén. Egy falon üdögéltetek, melyet még a háború alatt romboltak le, megint a folyó fölött, s onnan néztétek, amint a nap hatalmas vörös labdája mind gyorsabban előgörgött a háztetők mögül s lassanként elvesztette színeinek ríktó élességét, egyre erőteljesebben és ellenségesebben. A túlsó parton a még szünke reggelben a pesti parlament csipkés tornyai rajzolódtek az égre, az egész régi város szinte láthatóan kezdte magába lélegezni az új napot, habár még semmi sem mozdult. Észrevetted, hogy a lány reszket. Kabátod egészen gyűrött volt, de azért keskeny vállára vetetted, s elindultatok az eleinte üres utcákon át, de aztán hamarosan az első járókelőkkel is találkoztatok, akik csodálkozó pillantást vetettek rátok, előttetek azonban mindez nevetséges volt. S most ő vezetett téged, a szédüléséből felébredt lány, aki elragadtatásában csak a tiéd volt, de most is bájos, hálás, pajzán és kedves; újból átmentetek a Margit-hídon ama túlsó partra, s ő megfogta a karodat, hogy egy pillantást vessen az órádra — az övé még tegnap este megállt. Negyed hét volt. Tudok egy kávéházat, amelyet hatkor nyitnak, közölte veled, mint fontos újságot, s azt hiszem, nagyon jól fog esni egy forró kávé. A kávé, emlékszel, teherautósofőrök és más olyan emberek társaságában ittátok meg, akik ugyanolyan gyűröttek és fáradtak voltak, akárcsak te. És pontosan hétkor Éva azt mondta: a túldali házban lakom, hétkor mindannyian elmennék a lakásból, cseledszobám van, én most felmegyek, te nézz fel a második erkélyre, ha megjelenek rajta, gyere fel, ha meg véletlenül valaki otthon maradt, tíz perc múlva visszatérek. Te álltál egy darabig, megvártad, amíg

Éva felbukkan, akkor nekieredtél, berohantál vele együtt egy kis szobába, ő gyorsan levetkőzött, nagyon gyorsan, mintha sietne, mintha nem lettetek volna egész éjjel együtt. S tudtad, ugye tudtad, hogy így még soha az életben nem történt, s hogy soha többé az életben nem fog történni. Semmit sem szóltál. Később az álom és ébrenlét határán valamit beszéltél szerbül, habár tudtad, hogy nem fog megérteni, de túl fáradt voltál ahhoz, hogy magyarul dadogj, s amúgy is tudtad, hogy megért mindent, amit egyébként szavakkal úgysem tudsz kifejezni. Mert ő is mondott valamit, amit szóról szóra nem értettél, de elég volt a hang zöngéje is, más akkor úgysem érdekelt. Egy kicsit aludtál is talán, mezítelen testtel a meztelen test mellett, s csak később nézted meg egészen és tudatosan. Még hét-nyolc napot töltöttél a városban, valójában kissé felületesebben, de mégis egészen jól és — találkozottál vele. Mikor ez is elmúlt, Éva nem jött ki az állomásra, hogy a vonathoz kísérjen. A vonat este indult, déltájban betértél az ifjúsági lap szerkesztőségébe, ahol a szümidőben volontőrösködött. A gépíróasztalka mellett ült, háttal feléd, de mintha csak tudta volna, ki lépett be, csendesen így szólt: most csak csókolj meg, de ne nézz rám, aztán siess, nem tudlak többé látni anélkül, hogy ne sírjak, azt pedig nem akarok. S te megcsókoltad a tankója alatt, a nyakán. Engedelmeskedtél. Nem néztél többé az arcára. Pedig tán nem kívánta, hogy engedelmeskedjél neki. Sebaj. Vége, Isten áldjon! Nem, nem vártad, hogy valaha is még egyszer találkoztok, úgy hittél Hemingwaynek, akár a biblia szavainak, ez csak egyszer történik az életben. Szervesz, Éva! És semmi, semmi több.

Így hát, természetesen, most nem is lehet úgy, mint a nyáron. Budapest ugyanaz és ugyanaz a Duna is. Ezenkívül pedig még október is van, harmincegyediké, az ezrenkilencszáz és ötvenhatodik év októberének utolsó napja, számodra egy éjjel a megijedt hotelben egy szép lány oldalán, akinek revolvere ott hever az ágy előtt álló asztalkán. Másnak talán ez olyan dátum lesz, amelyet történelemórán fognak megoldani. Sok évtizeddel később.

Valamennyi dátum, amit eddig bemagoltál, valakinek ilyen éjszakát jelentett.

Egymáshoz tapadva feküdtetek a meg nem vetett ágyon, de kétségbeejtően távol egymástól, s lélegeztetek, csak lélegeztetek. Az ember gyakran nincs tudatában annak, hogy lélegzik. Néha azonban igen. Mint ahogy te tudatában voltál akkor. Mellkasod bordái kitágultak és összeszűkültek, beszívtad a levegőt és kifújtd, figyelmesen és óvatosan s mégis erőlesen, mintha ez teljes koncentrációtól megkövetelné. Nehogy újra ijedség költözzék a melledbe, levegő helyett. Egy ideig másra sem tudtál gondolni, csak arra, hogy lélegzetet végy. S tudtad, hogy melletted Éva ugyanígy lélegzik. A belélegzett levegőben, abban az örökké új gyönyörben, amit az oxigén ad, amikor a vérkeringés révén szétárad az egész szervezetben, magában a lélegzésben, az életben találtátok a legnagyobb gyönyört, amelyet elképzelni és megélni lehet. Nem a nyaktörő szédületben, mint a megújíthatatlan nyárban, hanem az állandóan jelenvalóban s ezért még nagyobbban és még tartósabban. Megértetted, hogy a legnagyobb narkotikum az oxigén, s hogy a legnagyobb gyönyör: lélegezni, hogy az egyedüli fontos dolog:

élni, így élni, heverni és lélegezni, s hogy állandóan csak menekültél az élet elől, s hogy még mindig menekülsz, mindketten menekültök. Melletted feküdt a lány, a meg nem újítható városból, vastag dzsömper volt rajta, a lábai pedig meztelenek, testének felső része egy amazoné volt, aki bajszos, puskás és golyókkal telítüzelt szijazatú férfiaknak parancsol, ez volt az a lány az övéig, övétől lefelé pedig a te asszonyod. A feje pedig sírt, a feje egy gyermeké volt és sírva kérdezgette:

— Mi lesz velünk?

Csendesen sírt, de állhatatosan, mint ahogy gyermekek sírnak, ha azt ígérik nekik, hogy rég óhajtott kirándulásra viszik őket, de esik az eső. Az eső majd eláll, a kirándulásra a jövő héten fognak elmenni, de ők most akarnak, s ez elég ahhoz, hogy ilyen kitartóan és halálos szomorúsággal sírjanak. Valójában pedig nem esőről volt szó, s te tudtad ezt: azok az események kissé megrázkódtatták a történelmet, s lehet, hogy kissé megváltoztatták a nemzetközi munkásmozgalmat fejlődését. Ez nem eső, nem játék, ami odakünn, abban az őszi, sötét éjszakában zajlik, a történelem feljegyzéseket készít, hogy új fejezetet írjon. Egy fiatal jugoszláv újságíró és egy még fiatalabb magyar egyetemi hallgató, félig felöltözve fekszik egy vetetlen hotelágyon, s megértették, hogy a kisasztalon heverő revolver és a semleges útlevelel ellenére is: fölük, itt, senki semmit nem kérdez.

Az embernek szerencsés természete van. Senki sem sírhat sokáig úgy, hogy kétségbeesett is legyen. Legkevésbé pedig a gyermekek az eső miatt. Világosságot gyűjtöttek. Megmosdottak, megtörülköztettek, s miután Éva felhúzta pantallóját, kijelentette:

— Meghalok az éhségtől. Azzal az ígérettel hoztál fel, hogy megetsz. Hát akkor eless!

Akkor az ujjaidnak dolga akadt és ez jólesett. Kibontottad a kétszersültet, kinyitottad a szardíniásdobozt, anélkül, hogy megvágtd volna magad, szalámit szeltél, sajtot kínáltál. Bizonyos ideig egyáltalán nem kellett színészkedned, csupán egy kicsit csodálkoztál, hogy nem kívánsz enni, sőt egy kicsit felkavarodott a gyomrod. Éva kiszolgáltatta magát, falánkul evett, igazán éhesen, odaadón — ahogy az imént lélegzett, mintha ezzel mindent megváltoztatna, meggyőzné Nagyot, meg az oroszokat is, s mindenkit ezen a világon, hogy jobb csokoládét enni, mint elvek mellett kitartani.

Gondolataidban mindez a háborút követő tizenegyedik év a Háború óta. Számodra, számunkra ez a nagy kezdőbetűs Háború alapmértékké vált, amelyhez az idő igazodik. Valamennyi számítás hozzá viszonylik — kilenc évvel a Háború előtt születél — ez és ez a Háború második évében történt — Évával tizenegy évvel a háború után vacsoráztál abban a szállodában, s mindenki pontosan tudja, melyik esztendőre gondolsz. Háború mindig volt, egy nemzedék mindig nagybetűvel írta a maga Háborúját, a történelemben azonban kisbetűvel léptek be, aminthogy ezt a háborúskodást is kis „h” betűvel írják majd, ha már elegendő víz folyik le ugyanezen a Dunán. Most már ismét fel voltatok öltözve és játszottatok a szerepeteket — egy kissé az adriai szardínia meg a szabadkai sajt fölé hajolva —, te a bátor férfiét, aki maga alatt tudta az ágyban ezt a leány-harcost,

a rettenthetetlen forradalmárt, s mindketten gyerekes fontoskodással. Az egészséges ember mindig számtalan sok szerepet játszik, s a betegtől főleg abban különbözik, hogy — ha akarja, vagy gondolja, hogy akarja — minden pillanatban levetheti a maszkot, a sminket, a parókát, s tisztességesen elsírhatja magát, mezítelenül, kicsinyen, ráncosan és elhagyottan, viszont a szkizofrénikus ezt nem teheti, mert egyszerre több világhoz van odaszögezve. A boldogok lélekben nyomorultabbak. S boldog a bokszbajnok, aki a szorítóban a bokszbajnok szerepét játssza, s ugyanakkor valóban az is. Boldog a kis vállalat főkönyvelője, ha eljön, hogy délután egymagában túlórázzon s igazi számjegyeket ír, de három nullával többet képzel utánuk, dollárokból is s a valparaisói kávétrósztr főnökének szerepébe képzeletileg magát, akit az igazgatóság fehér villája előtt Cadillac-jára vár, amelynek üléseit valódi leopárdbőr borítja — a mérleg pedig valóban stimmel s a túlórázás jutalmából három pár harisnyát vesz a feleségének, a fiának háromkerékű biciklit, magának pedig egy kisrostélyost és két üveg sört engedélyezhet, hogy aztán az elsejét újból krumpplisalátás virslivel várhassa be. S boldog a gimnazista, aki az inkák császára, Cook kapitány, a Patyomkin tengerésze, főként azonban Anita Eckberg titkára s ugyanakkor Gagarin, ha útközben valóban elsajátította az egyszerű hármasszabályt, amelyet majd az életben olyan gyorsan kell elfelejtenie, hogy ne túlságosan akadályozza, ha véletlenül nem éppen a műszaki karra iratkozik, mert akkor még öt évig kell manipulálnia vele. Jó nekik, a boldogoknak. Ha azonban a körülmények úgy fordulnak, hogy szerepüket játszva lövöldözni kezdünk a puskákkal, igazi halottak levernek az utcakövön, vagy a félresikerült elvetélés miatt csupán a szülésorvos kése fenyeget, a játék visszavonhatatlanná válik. Ez akkor már nem játék. Akkor lassacskán lehülünk. Sőt esetleg még szembe is nézünk a tényekkel. Vagy megpróbáljuk, hogy szembenézzünk. S ez néha tán még sikerül is.

Hirtelen elhallgattál, s hagytad, hogy Éva tovább játssza Jeanne d'Arc szerepét, de aztán a szavába vágta s magyarázni kezdted neki, hogy te mit gondolsz.

Semmit sem értett belőle. Azt mondtad neki, hogy Spartacus felkelése idején, Rómában egy férfi ugyanígy magyarázta a nyoszolyánál egy lánynak, hogy a lényeg nem mindig lényeg, s hogy így történt ez benned is, a guillotintól. S hogy elismered: nem tudod, mit tennél, ha magyar vagy, de talán épp ezért tisztábban látsz, kevésbé szédülten s pontosabban, mint ő. Egyáltalán, jobb volna, ha lecsillapodna, mondtad, ha hazamenne s elfeledné, hogy valaha is pisztoly volt a kezében, s ha megvárná, amíg a lövöldözés véget ér. De ő, aki nyáron még azt mondta neked: semmit sem gyűlöl úgy, mint a politikai frázisokat, most valahonnan önmagából kezdte előranciaálni őket, sőt meggyőző hangon, bár kevésbé meggyőző érvekkel hajtogatni kezdte őket, úgyhogy neked az volt a benyomásod: jól játszott előadást látsz, eközben azonban minden pillanatban tudta, hogy mindez színpad, ő pedig színész.

— A legnagyobb valószínűség szerint közülünk mindenkinek el kell játszania a szerepét — szaladt ki végül rezignáltan a szádon, mert

hirtelen elfáradtál. Ő pedig, mint akinek elevenére tapintottak, el-sápadt, szó szerint értelmezett mindent, s haragosan felelte:

— Mi nem játszunk. Mi harcolunk.

— Helyes. Ha te nem játszol, veled játszanak... — jegyezted meg szomorúan, s tudtad, hogy immár nem segíthetsz rajta. Soha senkivel így nem voltál és soha többé senkivel így nem leszel, ezt tudod, de hogy hívják ezt? Szerelem? Ez nem szerelem. Valami összefűzött titeket, most azonban valami egyre erősebben eltaszított tőle. Félelem? Ez nem félelem. Sőt, még segíteni sem tudnátok egymáson, mert a világ két végéről jöttetek. A világról? Ez nem világ.

Elvetette a valóságot. Ismét a gyermek hangján szólalt meg:

— Úgy megörültem, amikor a hallban megláttalak. Tudod, ez a legcsodálatosabb, hogy nem lepődtem meg. Valahogy, amióta csak elkezdődött, egyre téged vártalak. Tudtam, hogy el fogsz jönni. De abban reménykedtem, hogy a mi oldalunkon leszel...

— Tán fehér lovon fogok ide lovagolni, s a szoknyádat, mint a forradalom zászlaját, emelem magasba.

Tudtad, hogy megsértetted. Ezt azonban nem mondta meg mind-járt

— Mondtam már neked, nem eléggé óvatosan gondolkodtam azon, hol és mikor szülessék. Istenem, milyen jó kurtizán lett volna belőlem, ha abban a korban élek, amikor tiszteletben részesítették ezt a mesterséget, hát nem, Rajkó? — ejtette ki először a nevedet ezen az estén, esetenül idegen hangzással, a neved második szótagjának, rövid o-ját hosszú ó-val, ami akkor annyira tetszett neked, hogy most is kiszaladt a szádon:

— Szeretlek.

Nem valami meggyőzően hangzott. Nem is kapott rajta, most ismét a nagylelkű, koravén gyerek szerepébe zökkent:

— Csinálj nekem még egy olyan jugoszláv szendvicset, aztán búcsúzunk. Vissza kell térnem a parancsnokságomra.

— Tán csak nem akarsz most egyedül elmenni? Éjnek idején? Hagyd a parancsnokságot, meg az ostobaságokat! Maradj itt holnapig, reggel majd hazakísérlek. Vagy akárhová, ha már nem tudsz békén maradni, amíg az ügy véget nem ér.

— Magam megyek. Nem félek a sötétől. Attól félek, hogy esetleg olyasvalaki sérteget, akit szeretek. De én nem szeretek senkit. Hála néked, senkit.

Játszott talán? A szája megint kissé nyitva maradt. Szép száj, szép fogak. De nyitott száj? Minden nyílás sirverem. Vagy seb. A sír szintén seb, mi pedig túske vagyunk benne.

Már becsomagoltad a szendvicseket a papírszalvétába.

— Valamikor a feleség készített elemőzsiát a harcba induló férjnek — csúfondároskodtál. De kicsodán? Önmagadon? Önmagad felett gyönyölgöttél?

— Te nem vagy a feleségem, Rajkó! S én nem vagyok férfi. A dolog egyszerűbb. Megéhezem majd, s a ti szardíniátok valóban kitűnő. Van elég csokoládéd! Vinnék egy keveset a társaimnak.

~~Is békátottál, és odadtad az utolsó három tábla csokoládét. Magadban azt mondtad, hogy ez a jugoszláv csokoládé ott a parancsnokságon, egyiküknek még kellemetlen politikai érvül is szolgálhat, de elvetted a józan ész, komolytalan tökfilkó.~~

— Kísérj el — indítványozta hirtelen.

Akkor valahol messze felmorajlottak az ágyúk.

Eloltottad a lámpát, odébb húztad a pokrócot, s kinyitottad az ablakot. A szobába hideg levegő áramlott. A városra teljes sötétség borult. Valahonnan messziről, de nagyon tisztán, lövöldözés hallatszott. Hirtelen melletted termett. Átkaroltad.

— Ez valahol Csepel mellett van.

Mikor azonban újból, eléggé erőteljesen és közélről felbódult egy ágyú, az ijedség ismét elöbukkant. Hirtelen tört fel fenéketlen mélységekből. Minden erődet össze kellett szedned, hogy leküzdjed, karod elfásult a lány hajlékony testén, mert minden idegszáladat meg kellett feszítened, hogy ne reszkess, s ez olyan nehéz fizikai feladat volt, hogy egy pillanatra egész testedet elöntötte a verejték. Mégis remegtél. S miközben átölelve tartottad, mind erősebben remegtél, mert nem jutott eszedbe, hogy elengedjed, s abban reménykedtél, majd azt gondolja, a közelsége miatt remegsz s nem támad gyanú benne, hogy félsz. Ő pedig nyugodt volt. Aztán egyhangú csörgés-zörgés, düböngés hallatszott, egészen közélről, a körúton túlról. Nem láttál semmit, de tudtad, tankok vonulnak.

Félelem és halál még nincs közvetlen kapcsolatban egymással. Az ember nem hisz a halálában, nem ér rá megjedni, ha szemtől szembe kerül vele. Mihelyt félek, már nem kell félnem többé, ez nem az én halálom, ami miatt félni van okom. De ha nem értek valamit... Az ismeretlentől félek, az ismeretlen az, ami széttör, s amiről azt gondolom, az a félelem. Ettől reszketek. Éva, Éva, egyáltalán nem értelek, nem tudom, mit gondolsz most, pedig arcod egészen az enyémhez szorítottad, s mégis egy más csillagon élsz. Csillagon? Ez nem csillag.

Nem volt az a színdarab, amiben hosszabb ideig partnerek lehetetek volna, mint ameddig két, három vagy négy csók tart. S nem tudtál kettőtöknek külön darabot írni.

— Tehát nem kísérsz el?

— Nem. Ez nem az én világom.

— Jó. Megyek, Rajkó! Ma éjjel, azt hiszem, a szemedbe tudok nézni indulás előtt. Felöttem nyár óta. Biztosan harmadszor is fogunk találkozni. Akkor majd normális asszony leszek, ígérem!

— Ugyanaz a kölyök vagy, akárcsak nyáron.

Gondosan becsuktad az ablakot. Jól eligazítottad a pokrócot. Felgyújtottad a lámpát. Felsegítetted a sportkabátját. Odanyújtottad a szendvicses csomagot, meg a pisztolyt. Ő egy kissé kinyitotta száját. De hirtelen becsukta, s ajkai halvány vonallá váltak.

— Szólni akartál valamit?

— Valami szentimentális és ostoba dolgot szerettem volna mondani. Ne kérdezd, mit, s ne is erőltess, kérlek, mert esetleg engedékeny lennék, tényleg megmondanám és haragudnék magamra.

Odaléptél hozzá, és megcsókoltad. Úgy viselte el, mint te, amikor kicsiny voltál, s amikor anyád barátnői csókoltattak, amit utáltál, de tudtad, hogy el kell tűrnöd. Tudtad, hogy nem vagy gyáva: ha ez a te harcod volna, elkísérnéd. De nem az. Nem ismered többé. Kivétel voltál a nyáron? Itt? Budapesten? A Duna mellett? Kivel? Vele? Talán mégis vele.

— Most indulok. Ne kísérj el! Szervusz! Mondd egész egyszerűen azt, hogy szervusz, semmi többet!

— Szervusz!

Egyedül maradtál a szobában. Érezted, hogy mégiscsak éhes vagy. A maradékokból szendvicset készítettél magadnak.

Leráztad a szerepet. Nem kellett egészen ideig jönnöd, hogy megtanuld, mi az ijedség.

Ettél, anélkül, hogy az időre gondoltál volna, legalább negyed-órát, lassan, alaposan megrágtál minden egyes falatot és semmin sem gondolkodtál, legfeljebb felületesen csak azon, hogy megszámláltad a készletedet is magadban kérdezted, vajon hány napig tart még az elemőzsiád. Egyszerre végtelenül sok időd volt. Mintha az időt etted volna, a kenyérré kent időt. Olyan íze volt, mint a vajnak, friss volt, sem lágy, sem kemény. Jó ez az íz. Nem feleltél saját magadnak a kérdésre: milyen sokáig tart még mindez, gyorsan levetkőztél, habár sehová sem siettél — ura az idődnék, s azon nyomban mély, álomtalan álomba merültél, a téged vagy másokat fenyegető veszély tudata nélkül. Mintha mindazok, akik bárhol, bárkire lövöldöznek, csupán a maguk komoly szerepét játszanák. Éváról soha többé nem hallottál. S nem is fogsz hallani. Harmadik találkozó nem lesz. Sőt azt sem fogod megtudni soha, hogy roppant ostobán pusztult el, véletlenül, miközben ügyetlenül, revolverét tisztogatta, még azalatt, amíg te aludtál, néhány órával azután, hogy elváltak egymástól, s amikor egy új nap ismét szürkén felbukkant a most már őszi város fölött. Még az ölelésedre gondolt, nem tudom, vajon vizsgáztatás lett volna-e számodra, ha tudod, no meg a szardínia ízére is gondolt. A zsebében egy tábla csokoládé volt: kettőt nyomban szétosztott. Soha senki sem mutatta meg neki, hogyan kell revolvert tisztítani. De olvasott, valahol valamit erről, s úgy vélekedett, hogy a felkelések harcosainak mindenképp tisztán kell tartani fegyverüket. Nem tudta, hogyan kell egy pisztolyt kiüríteni s azt sem, hogy a revolvert el lehet zárni. A golyó szétrombolta az orrát, a homlokát, mindent, úgyhogy nem lehetett arcára ráismerni. A halál váratlanul csapott le rá, úgyhogy Évának semmiképp sem volt ideje, hogy bármit is észrevegyen. Sőt még arra sem, hogy megijedjen. S még arra sem, hogy méltóképp eljátssza értelmetlen halálát.

Csuka Zoltán fordítása